

7 Gedeelde ruimte is méér ruimte

Schoolspeelplaatsen worden vaak alleen door de school gebruikt en zijn buiten de schooluren gesloten. Tegelijk is er een tekort aan buitenspeelruimte en natuur voor verschillende doelgroepen (verenigingen, buurtorganisaties, andere scholen e.a.). Ruimte delen is ruimte creëren, en in de toekomst zal het van groot belang zijn dat schoolinfrastructuur buiten de schooluren ook voor andere doeleinden kan worden gebruikt. Scholen hebben namelijk een belangrijke functie als “maatschappelijk vastgoed” en als kloppend hart voor de hele buurt.

In een sterk verstedelijkte buurt kan een kwaliteitsvolle buitenruimte een welkome groene oase vormen, zelfs als deze ruimte afgesloten is voor publiek gebruik. Een toegankelijke groene ruimte is een ontmoetingsplek voor buurtbewoners. Organisaties en initiatieven uit de buurt kunnen er terecht voor (sport)activiteiten, spel, om te verzamelen, voor een rommelmarkt enz. Avontuurlijke speelplaatsen verdienen zeker een plek in het gemeentelijke weefsel van speelplekken en kindvriendelijke verbindingen.

Aan een goed gecoördineerde openstelling zijn heel wat voordelen verbonden. Zo is de onderwijsopdracht alsmaar meer een breed maatschappelijke opdracht. Hedendaagse uitdagingen, zoals grote schooluitval of spijbelgedrag, zijn effectiever aan te pakken wanneer ouders op de school betrokken zijn. Net door haar infrastructuur open te stellen kan een school de ouderbetrokkenheid stimuleren. Participatie van de ouders verhoogt de leerkansen van de kinderen. Bovendien weet de school beter wat er in de buurt leeft en kan ze er makkelijker op inspelen.

Het openstellen van infrastructuur hoeft niet per definitie meer geld of werk te kosten. In sommige gevallen kan er een win-winsituatie ontstaan. Zo kan de school die haar infrastructuur deelt, zelf ook gebruikmaken van lokalen en terreinen van de sportclub of de jeugdbeweging. Of een circusschool kan een voorstelling geven in ruil voor het gebruik van ruimte in de school. De jongeren van de cursus animator gaan ‘out of the box’ en gebruiken de speelplaats op een onverwachte en inspirerende manier.

Tijdens vakantieperiodes is er leven op school en dit voorkomt vandalisme en diefstal.

Denk bij nieuwbouw en verbouwingen al vanaf het ontwerp aan medegebruik (toegankelijkheid, juiste inplanting van de buitenruimte, toezicht e.d.) en trek de juiste experts aan. Als je de medegebruikers ook inspraak geeft, creëer je een breed draagvlak en leg je de basis voor een goede samenwerking. De speelplaats openstellen genereert kansen voor medefinanciering van aanleg en onderhoud.

Een publiek toegankelijke ruimte vraagt wel een robuuste, 'monkey proof' inrichting en een strikte opvolging (zeer regelmatige controle en onderhoud). De sleutel voor succesvolle openstelling is – naast een goede relatie met medegebruiker(s) – een goede gebruiksovereenkomst.

Naar ‘Slim gedeeld’ wegwijzer bij het delen van schoolinfrastructuur.

INFORMATIE

- Een toegankelijke groene buitenruimte vergroot de kansen op ontmoetingen en informele contacten tussen buurtbewoners. Om betrokkenheid van buurtbewoners te creëren, is participatie noodzakelijk. Participatie zorgt ervoor dat mensen eigenaar worden van de buitenruimte en zo ontstaat ook een betere afstemming van de omgeving op het gebruik ervan. Plekken die 'geadopteerd' zijn door de bewoners maken dat de gemeenschap er als geheel toezicht houdt. Daardoor ontstaan normen en waarden, **opgesteld door en voor de buurt**. Een groen schoolplein kan mensen dus uitnodigen tot sociale contacten en ontmoeting, en anderzijds kan dit contact ervoor zorgen dat het plein goed verzorgd wordt.
- Het actief betrekken van ouders en buurt in speelplaatsprojecten kan de relaties tussen school, ouders en buurt versterken.
- Inbedding in de lokale gemeenschap is cruciaal. Een "**learning park**" is een plek waar leeractiviteiten georganiseerd worden, maar waar ook plaatselijke sportclubs, cultuurverenigingen, maatschappelijke organisaties, buurtwerking, lokale overheid, .enz. hun plaats vinden. De dimensie "ontmoeten" krijgt er prioriteit. Kinderen, jongeren en ook andere **buurtbewoners, ouders, ouderen**, .enz. vinden hier aanknopingspunten om elkaar te ontmoeten. De zorg voor de gebouwen en de sfeer is een zaak van de lokale omgeving. Er is een grote variatie aan open en gesloten ruimtes. Kinderen en jongeren zitten niet langer de hele dag in een klas: enkele uren leren ze bijvoorbeeld talen en wiskunde in een vaste leergroep, maar het grootste deel van de dag zijn ze bezig met projecten waarin ze hun competenties ontwikkelen. Ook vrijetijdsactiviteiten vinden een plaats binnen de leeromgeving.
- Openbare groene ruimte zet mensen aan tot interactie en een meer **open houding** voor indrukken van buitenaf. Uit Amerikaanse studies blijkt dat meer groen in een stedelijke omgeving tot **minder criminaliteit** leidt.
- Medegebruik van ruimte werkt het best **in twee richtingen**: de school stelt (een deel) van haar ruimte open en gebruikt zelf ook ruimte buiten haar muren.
- De beschikbare oppervlakte is een belangrijke factor, en niet zelden de eerste prioriteit. Het is echter moeilijk oppervlakenormen te hanteren, die enerzijds voldoende ruimte bieden om kwaliteit te waarborgen, en waaraan anderzijds ook zoveel mogelijk scholen kunnen voldoen. De onderwijsinspectie hanteert een minimumnorm van **3m² speelplaats per kind** waarvan 1m² overdekt.

INRICHTING EN BEHEER

- Ruimte delen is ruimte creëren, en in de toekomst is het dus van groot belang dat schoolinfrastructuur buiten de schooluren ook voor andere doeleinden kan worden gebruikt. Scholen hebben namelijk een belangrijke functie als "**maatschappelijk vastgoed**" en als **kloppend hart voor de hele buurt**. Op de website van 'Slim gedeeld' ontdek je voorbeelden van goede praktijk, kant-en-klare hulpmiddelen, handige tips en **modeldocumenten** voor scholen, lokale besturen en verenigingen.

- Voor duurzame nieuwbouw is een doordachte inplanting van cruciaal belang. Staat de school op de juiste plaats? In de gewogen score krijgt inplanting - naast energie - de zwaarste wegingsfactor nl. 20%. Een open school moet **goed en veilig bereikbaar** zijn. Geef alle kansen aan stappers en trappers. Dit kan onder meer door een veilige toegangszone, fietsenstalling, bushalte (omgeving en route tot de school), oversteekplaatsen, .e.d. Andere inrichtingsmaatregelen: geschikte lokalisatie schoolpoort (beter niet langs een drukke weg, soms beter aan de zij- of achterkant van het perceel of aan een secundaire straat), oversteekplaats met **zigzagbeweging**, verhoging van het trottoir, verkeersplateau, zebepad, middeneiland bij een bredere weg, e.d.
- De **klassieke scholenbouw** in Vlaanderen, waarbij de speelplaats helemaal ingesloten is door de schoolgebouwen, bemoeilijkt sterk openstelling en medegebruik buiten de schooluren. Bij het (ver)bouwen van scholen kan men in sommige gevallen (een deel van) de speelplaats toegankelijk maken door speelruimte aan de straatzijde aan te brengen.
- Een duurzame school biedt open mogelijkheden en interactie met de brede samenleving. De school kan faciliteiten bieden aan buurt, dorp, stad, bijvoorbeeld ruimte voor **avondlessen** of sport, een groen rustpunt.
- Voor de brede school is het netwerk van school-vrijetijdsdiensten-welzijnsdiensten-accomodaties belangrijk. Die zijn **niet allemaal onder het dak van de school** gesitueerd. Misschien mag de schoolspeelplaats ook al eens breder gedefinieerd worden, waarbij ook aanpalende of zelfs verderop gelegen ruimte wordt meegenomen. Zo'n brede benadering vraagt aandacht voor kindvriendelijke routes, veilige oversteekplaatsen en **speelweefsel** met speelprikkels en groen.
- Een school met bouwplannen kijkt het best uit naar **opportunities**. Plant de gemeente de bouw van een multifunctionele zaal, dan kan gezocht worden naar medegebruik en cofinanciering van schoolgebouw en buitenruimte. Zowel lokale besturen als scholen hebben erg krappe budgetten.
- Schoolspeelplaatsen die ook door buurtbewoners worden gebruikt, moeten technisch robuust en **'monkey proof'** worden aangelegd. De speeldruk ligt hoger en de leeftijd van de mogelijke gebruikers is niet afgebakend. Dat is anders dan wanneer de speelplaats alleen gebruikt wordt tijdens de schooluren en 'onder toezicht'.
- Publieke openstelling buiten de schooluren vraagt vaak een extra inspanning voor onderhoud, afvalophaling en veiligheidscontrole. Leefschool Groene Poortje in Kaster (Anzegem) maakte hiervoor een overeenkomst op met de gemeente: **in ruil voor de openstelling** neemt de gemeente deze taken op zich.
- Scholen die hun buitenruimte openstellen, kunnen al bij het ontwerp en de aanleg denken aan eventuele **'no-go-zones'** die eenvoudig kunnen worden afgesloten en op die manier worden beschermd. Denk bijvoorbeeld aan een moestuin.

SCHOOLVOORBEELDEN

- Eén op drie speelpleinenwerkingen speelt op een schoolspeelplaats. Vlaamse Dienst Speelpleinwerk maakte een dossier rond **'samengebruik'** van speelpleinwerk met scholen, jeugdwerk, openbare instellingen, bedrijven enzovoort.
- Het Coupurepark is halftijds buurtpark en **halftijds speelplaats** voor GO! technisch atheneum Mobi. Samen met de Stad Gent verbouwde de school het terrein van de voormalige faculteit diergeneeskunde tot een park. Na de schooluren is het parkje openbaar en zijn de drie ingangen open, maar tegen zonsondergang gaan de poorten op slot. Tijdens de donkerste

wintermaanden blijft het park gesloten. De meningen over de werkzaamheid van dit opzet zijn verdeeld.

- MOS-school GO! atheneum MXM (Merksem) werkt sinds 2012 samen met de buurt voor het beheer van de schoolmoestuin. De leerlingen en buurtbewoners **delen de verantwoordelijkheden en het werk**. In 2014 gaven leerlingen van het basisonderwijs een rondleiding in de tuinen.

- GO! atheneum/GO! middenschool Oostende is een nieuw gebouwde school in het dicht bebouwde stadscentrum. Omdat de ruimte hier erg

beperkt is, werd de **dakoppervlakte een speelplaats**. Er kwam een polyvalente ruimte op half verdiept kelderniveau.

- We onderschatten hoe belangrijk het is om mensen, ouders, kinderen te informeren over **het waarom** van vrijetijdsactiviteiten, wat de toegevoegde waarde is van buiten spelen, enz. Niet iedereen kent immers uit eigen ervaring het belang van buiten spelen, van jeugdbewegingen of muzieklessen.
- Het Sint-Michielscollege en speelplein Kwik Kwak delen de speelplaats (Brasschaat). Ze werken nauw samen voor visie, inrichting en onderhoud. Op die manier wordt efficiënter omgesprongen met ruimte, materialen en financiële middelen.
- Het is onthutsend hoe weinig leerkrachten hun schoolbuurt kennen. Ze benutten de kansen dan ook niet. Tips voor het leerkrachtenteam: maak eens een **verkennende buurtwandeling**, of teken de school met de omliggende straten, en zoek interessante aanknopingspunten. Bijvoorbeeld de tuin van een pastorie of rusthuis, een parkje, een boerderij, een natuurreservaat, een muziekacademie, enz.
- Basisschool De Triangel (Maasmechelen) is al heel lang en uit eigen overtuiging een brede school. De speelplaats werd opengesteld door de afsluiting dichter bij de gebouwen te zetten. Er was immers een heel grote behoefte aan speelruimte, ook na schooltijd.
- Buurtschool V-tex (Kortrijk) heeft geen eigen speelplaats en de kinderen gaan **spelen in het park**. Dit vergt een andere kijk op toezicht, veiligheid, enz. Deze school zette een tijdelijk project op waarbij kinderen op vrije namiddagen de **tuintjes van ouderen** in de buurt onderhouden. Dat heeft in de buurt **veel dynamiek** op gang gebracht.
- De provinciale tuinbouwschool Kortrijk had te weinig ruimte voor haar nieuwe richting Dieren. Het aanpalende rusthuis met grote tuin bracht de oplossing. De haag tussen beide werd weggehaald en in de tuin kwamen dieren (o.a. een duiventil). De leerlingen Tuinaanleg realiseerden de aanleg met een **rolstoelpad**, plantenbakken op rolstoelhoogte en een kiosk (overdekte zitplek). Ze staan ook in voor het onderhoud. **De bejaarden mogen vrij rondwandelen** in de serres en terreinen, en school en rusthuis organiseren samen opendeurdagen en een rommelmarkt. Winst voor beide partners!
- In het Leonardo Lyceum SITO 5 (Antwerpen) kunnen meisjes na schooltijd dansen in een klaslokaal. Veel ouders vinden deze locatie veilig en vertrouwd, terwijl een dansclub **een brug te ver** is.
- De Europaschool (Genk) maakte het rijke vrijetijdsaanbod in de buurt en de stad zichtbaar met een **'doekenproject'**. Foto's van introductiesessies met de leerlingen hangen op doeken uit op de gebouwen waar je die activiteiten kunt volgen.
- De kleuters van De Teunisbloem (Gent) gaan elke ochtend naar hun buitenklas: een overdekte ruimte waar de kleuters kunnen zitten (in een privétuin), vlakbij het natuurreservaat Bourgoyen. Openluchtleren naar **Scandinavisch model** wordt hier erg gewaardeerd.

- Heel belangrijk is een open uitstraling, makkelijke toegankelijkheid, een welkom gevoel en een goede **leesbaarheid van de ruimte** op school. Ouders die niet voorbij de drempel mogen/durven/willen stappen, weten of beseffen vaak niet wat er allemaal op school gebeurt. Scholen onderschatten dat. School Mozaïek (Gent) schilderde daarom een **rode loper** dwars over de speelplaats naar het bureau van de directeur, met de boodschap dat ouders welkom waren om eens binnen te stappen. Een andere school maakte een fotoverslag van een dagje kleuterklas, hing die foto's op en gaf er toelichting bij. Gevolg: ouders zochten sneller contact met de leerkrachten, beseften beter wat er in de klas gebeurde en brachten hun kleuters beter op tijd naar school. Vroeger mochten ouders maar **tot een bepaalde lijn** op de speelplaats komen, nu is de lijn verdwenen en mogen ouders hun kleuters tot in de klas brengen. Tips: informatie aan de schoolpoort, geregeld nieuwe foto's en kunstwerkjes, ouders gericht aanspreken (beter dan flyers in de agenda).

AGION voerde een onderzoek uit naar de **ruimtelijke vertaling** van het concept Brede School. Hoe wordt dit concept ingevuld in binnen- en buitenland, en hoe kan architectuur stimuleren tot samenwerking, participatie en de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren?